

Пенцова Н. В.

аспірант,

Харківський гуманітарний університет

«Народна українська академія»

Pentsova N. V.

Postgraduate Student,

Kharkiv University of Humanities

«People's Ukrainian Academy»

МОДЕЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО ЕФЕКТИВНОГО РЕЗУЛЬТАТУ

MODEL OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF POSTGRADUATE EDUCATION: FROM THE CONCEPT TO THE EFFECTIVE RESULT

Анотація. У статті наведено комплекс економічних важелів (векторів), які, за результатами дослідження, сприятимуть реалізації стратегії держави та уряду щодо побудови моделі економічного розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні, а саме: державне регулювання нормативно-правового та організаційного забезпечення, якість освітніх послуг, людський потенціал, суспільний паритетний договір. Запропоновано комплексний підхід у запровадженні локальних змін окремих аспектів діяльності від визначення концепції до отримання ефективного результату, шляхом виконання певних умов наведеної моделі, у тому числі педагогічних, економічних, соціальних, що надає можливість принципово змінити систему післядипломної педагогічної освіти в Україні та досягти її подальшого розвитку.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, державне регулювання, якість освітніх послуг, людський потенціал, суспільний паритетний договір.

Вступ та постановка проблеми. Нині ідея неперервної освіти людини протягом всього її життя набула розповсюдження практично в усьому світі. Нею керуються у своїй діяльності такі міжнародні організації, як ЮНЕСКО, Організація економічного співробітництва і розвитку та інші. У багатьох країнах (Швеція, Франція, Іспанія, Канада, Великобританія) концепція неперервної освіти офіційно покладена в основи державної політики у сфері освіти. Аналогічні процеси відбуваються у країнах Центральної Європи.

Розвиток неперервної освіти, її економічні складники є одним із найважливіших факторів реформ у багатьох країнах світу. Враховуючи, що проблеми підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів нині у всіх розвинувих країнах світу визначаються як такі, що пов'язані з економічним і культурним розвитком держави, поєднанням суспільних і особистісних інтересів, розвиток і вдосконалення системи післядипломної педагогічної освіти є передумовою подолання кризової ситуації як в економіці, так і в суспільстві в цілому. Післядипломна педагогічна освіта суттєво впливає на зростання матеріальних благ і розвиток суспільства. На даному етапі післядипломну освіту важливо розглядати не лише як галузь соціально-економічної сфери, а й як розділ ринкової економіки, що забезпечує ефективність розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із ефективних методів пізнання і дослідження економічного розвитку системи післядипломної педагогічної освіти вважаємо моделювання. Моделі дають змогу запропонувати комплексний підхід у запровадженні локальних змін окремих аспектів діяльності, а цілісний механізм – від визначення концепції до отримання ефективного результату.

Актуальний матеріал щодо складових неперервної освіти містять праці дослідників зарубіжжя: О. Абдуліної, О. Лисової, Є. Белозерцева, Б. Вульфсона, М. Нікандрова,

К. Колінза, Т. Едварса, Ж. Круца, С. Робінсона, Л. Шульмана, Д. Круїксбенка, Ф. Дістерверга, К. Ушинського, С. Зміїва, Ф. Едгара, Р. Дейва, М. Давида і К. Матісон, А. Беляєвої та ін.

Значна кількість досліджень стосується питань діяльності вищого навчального закладу, формування ринку послуг в різних галузях економіки України. Увагу вивченню цих питань приділяють відомі вітчизняні та зарубіжні науковці В. Алексєєв, В. Андрущенко, Г. Артюх, В. Базилевич, Д. Богиня, О. Грішнова, Б. Данилишин, М. Долішній, С. Дорогунцов, Т. Заяць, Й. Завадський, І. Каленюк, В. Кремень, В. Куценко, В. Марцинкевич, С. Ніколаєнко, І. Прокopenко, Т. Шульц, Б. Шелегеда, В. Щетинін, О. Яришко та ін., дослідження яких стосуються фінансових аспектів або питань запровадження нових підходів до управління закладами освіти. Вагомий внесок у дослідження економічних проблем розвитку освіти та ринку освітніх послуг зробили С. Бандур, А. Бондар, Г. Данилін, І. Коваленко, Г. Курошева, Е. Лібанова, С. Мочерний, С. Пирожков, У. Садова, Л. Чернюк, А. Чухно та ін.

У своїх дослідженнях науковці наводять лише окремі з економічних та/або соціально-економічних умов розвитку навчального закладу. Нині практично немає досліджень з питань економічного розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні, особливо в умовах формування ринкової інноваційної економіки; відсутні економічні моделі та рекомендації щодо економічних умов подальшого розвитку післядипломної педагогічної освіти.

Ми вважаємо, що лише шляхом виконання певних умов наведеної моделі, у тому числі педагогічних, економічних, соціальних, можливо принципово змінити систему післядипломної педагогічної освіти України та досягти її подальшого розвитку.

Метою статті є доведення комплексу економічних важелів (векторів), які, за результатами нашого дослі-

дження, сприятимуть реалізації стратегії держави та уряду щодо побудови моделі економічного розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні.

Результати дослідження. Комплекс економічних важелів нами розподілено за чотирима векторами реформування галузі, які, за результатами нашого дослідження, сприятимуть реалізації стратегії держави та уряду щодо розвитку післядипломної педагогічної освіти, а саме: державне регулювання нормативно-правового та організаційного забезпечення, якості освітніх послуг, людський потенціал, суспільний паритетний договір.

Вектор реформування «Державне регулювання нормативно-правового та організаційного забезпечення». Державне регулювання нормативно-правового та організаційного забезпечення реформи системи післядипломної педагогічної освіти має здійснюватися шляхом розробки та прийняття в установленому порядку відповідних законів, нормативно-правових актів, щорічних планів дій щодо реалізації заходів розвитку та моніторингу стану їх виконання.

За цим вектором передбачається реформування державної політики у сфері освіти шляхом унесення змін та/або удосконалення законодавства України та нормативно-правової бази, що регулюють питання освітньої, фінансово-господарської діяльності та економічного розвитку в системі післядипломної педагогічної освіти, а саме: з питань державної політики у сфері науки та освіти, галузевих законів та нормативно-правових актів, бюджетного та податкового законодавства, трудового законодавства та нормативно-правових актів з питань оплати праці та соціального захисту, законодавства щодо державного фінансового контролю та аудиту тощо.

Метою реформування законодавчої та нормативно-правової бази у післядипломній педагогічній освіті є побудова ефективної та гнучкої системи державного управління, яка здатна реалізовувати державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток післядипломної педагогічної освіти та адекватне реагування на виклики сучасності.

Тактика в реалізації наведеної стратегії, на нашу думку, передбачає:

- чітке визначення статусу закладів післядипломної педагогічної освіти шляхом унесення змін до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» та створення спеціального закону «Про післядипломну педагогічну освіту»;

- оптимізацію мережі закладів післядипломної педагогічної освіти з метою забезпечення єдиних підходів до формування типу, статусу та соціально-економічних умов функціонування навчальних закладів у кожному регіоні країни;

- запровадження державного статистичного спостереження показників системи післядипломної педагогічної освіти з метою збирання високоякісного статистичного матеріалу на базі обґрунтованого визначення питань та ознак організації діяльності закладів цієї галузі, щоб унаслідок проведеного аналізу можна було отримати реальну характеристику процесів із питань функціонування та розвитку навчального закладу як самостійної господарської одиниці та важливої складової системи освіти;

- забезпечення сприятливих умов для ведення господарської діяльності, комерційних проєктів, залучення інвестицій та інших зовнішніх джерел фінансування діяльності;

- необхідність скорочення та/або упорядкування процедури і кількості документів дозвільного характеру у

сфері освітніх послуг та господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню;

- скасування регуляторних нормативних актів, які гальмують та ускладнюють економічну самостійність закладів;

- передачу закладам післядипломної педагогічної освіти повноважень щодо формування штатного розкладу, бюджетно-фінансової політики;

- формування замовлення на надання послуг з підвищення кваліфікації з урахуванням вимог регіонального ринку;

- реформування системи державного контролю у сфері освітньої, господарської та фінансової діяльності, що передбачає, у першу чергу, подолання на усіх рівнях контрольно-караючої функції, важливим аспектом має бути запровадження організаційно-консультативних функцій;

- створення ефективної системи державного аудиту закладів освіти, що матиме на меті у першу чергу заходи попереднього контролю і недопущення порушень та втрат бюджетних коштів.

Вектор реформування «Якість освітніх послуг». Якість освітніх послуг є одним із головних критеріїв оцінки діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти, що забезпечує конкурентоспроможність закладу як на ринку послуг, так і на ринку праці.

Ми вважаємо, що якість освітніх послуг – це майбутнє не тільки педагогічних працівників, які проходять навчання з підвищення кваліфікації, а і держави в цілому, що варто враховувати і керівникам, і педагогічним працівникам. Необхідним убачається запровадження таких реформаторських процесів, що будуть спрямовані на радикальне оновлення змісту освіти, форм і методів освітньої діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти, стануть адекватною реакцією на соціально-економічні процеси, що відбуваються в суспільстві. З цією метою необхідно переглянути перелік напрямів, за якими здійснюється підвищення кваліфікації педагогічних працівників за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями.

Пропонуємо перелік основних умов, що забезпечать підвищення якості післядипломної педагогічної освіти, удосконалення її змісту:

- наявність якісного науково-педагогічного складу та навчально-допоміжного персоналу відповідної кваліфікації, що надає можливість закладу для збільшення обсягів освітніх послуг шляхом залучення додаткового контингенту споживачів та/або розширення спектру послуг;

- обов'язкове системне підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів;

- якісне науково-методичне забезпечення, що поєднує сучасну методику організації та викладання навчальних дисциплін та наукове підґрунтя навчального процесу; використання в навчальному процесі наукових розробок, методичного супроводження й ефективного педагогічного досвіду;

- запровадження нових форм післядипломної педагогічної освіти та розширення спектру освітніх послуг: дистанційна освіта, система онлайн-консультування, короткотривалі фахові і тематичні спеціальні курси за вибором споживачів, змішані форми підвищення кваліфікації;

- технологізація процесу учіння, що включає сучасне облаштування приміщень для навчання, чітке дотримання сучасних технологій, використання інтерактивних та активних методів навчання.

Вектор реформування «Людський потенціал». Ми вважаємо, що система післядипломної педагогічної освіти

має сформувати свій економічний потенціал за рахунок використання людського потенціалу шляхом створення колективу фахівців з високим показником інтелектуальних і особистісних якостей, які є мотивованими до забезпечення ефективної діяльності закладу.

Нами поняття сутності економічного потенціалу в системі післядипломної педагогічної освіти розглядається як поєднання форм, методів та важелів державного регулювання і спроможностей у реалізації стратегії соціально-економічного розвитку на основі визначення можливостей та ефективного рівня їх використання у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

З метою підвищення економічної компетентності освітніх менеджерів і, як наслідок, якості та конкурентоспроможності післядипломної педагогічної освіти, необхідним є створення системи обов'язкового постійного економічного навчання та оновлення знань керівників. Ринкова економіка, ринок праці актуалізують виклик для фахівців щодо підвищення своєї конкурентоспроможності та формування економічного складу мислення. Необхідно навчити та мотивувати людину вмінню та потребі вчитися самій, постійно підвищувати свій професійний рівень і кваліфікацію.

Аналізуючи викладене, ми дійшли висновку, що нині в післядипломній освіті керівників, педагогічних працівників, працівників економічних та бухгалтерських служб закладів післядипломної педагогічної освіти необхідно приділити особливу увагу формуванню й розвитку економічного мислення. Для цього пропонуємо такі заходи:

- включення до навчально-тематичних планів із підвищення кваліфікації для всіх категорій педагогічних працівників економічної тематики в обсязі не менше 10% від загальної кількості годин;

- цілеспрямоване оновлення знань педагогічних працівників щодо економічної грамотності шляхом організації навчання на спеціальних тематичних курсах з підвищення кваліфікації в обсязі не менше 36 годин;

- внесення змін до кваліфікаційних вимог працівників економічних та бухгалтерських служб системи післядипломної педагогічної освіти, передбачивши вимоги до наявності вищої фахової освіти та стаж роботи за спеціальністю не менш 3 роки (для керівників служб – не менш 5 років);

- запровадження обов'язкової системи підвищення кваліфікації працівників економічних та бухгалтерських служб, що передбачатиме щорічне навчання на відповідних курсах підвищення кваліфікації або фахових спеціальних курсах за навчально-тематичним планом не менше 36 годин.

Врегулювання зазначених заходів з підвищення економічної грамотності через закладання нових підвалин розбудови системи післядипломної педагогічної освіти та формування основ економічного мислення дасть змогу досягти таких перетворень у галузі:

- підвищення якості освіти, конкурентоспроможності післядипломної педагогічної освіти на ринку освітніх послуг;

- створення системи сучасного ефективного менеджменту в системі післядипломної педагогічної освіти;

- підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів; попередження та недопущення втрат бюджетних коштів;

- підвищення якості прогнозування в системі державного управління післядипломною педагогічною освітою.

Разом із тим варто звернути увагу на таку ознаку людського капіталу в системі післядипломної педагогічної

освіти, як мотивація педагогічних працівників до неперервної освіти. Педагогічному працівнику належить провідна роль у процесі власного учіння. Але нині в Україні відсутні важелі створення і регулювання мотивації педагогів на неперервне самовдосконалення, підвищення кваліфікації. Наші дослідження показали, що тільки 42% педагогів вважають, що їм варто навчатися і протягом наступних після атестації п'яти років, прагнуть до постійного навчання в системі методичної роботи, намагаються системно працювати над підвищенням свого професійного рівня шляхом участі в методичних заходах і самоосвіти; 47% епізодично беруть участь у окремих методичних заходах у міжкурсовий період тому, що їх туди направляє адміністрація, а 11% зазначили, що їм достатньо самоосвіти.

Основними інноваційними підходами у системі державного регулювання сучасних засобів мотивації педагогічного працівника на неперервне підвищення власного професійного рівня ми вважаємо такі:

- законодавчо-встановлені гарантії для педагогічних працівників щодо підтримки системи неперервної освіти;

- запровадження обов'язкової сертифікації для педагогічних працівників;

- запровадження системи «накопичення інтелектуального капіталу», запровадження «бонусної» системи оплати за навчання;

- створення соціально-побутових умов для користувачів освітніх послуг;

- подолання корупційної складової у системі.

Запровадження обов'язкової сертифікації для педагогічних працівників, за результатами якої педагогічні працівники будуть підтверджувати кваліфікаційну категорію або отримувати вищу. Необхідно на законодавчому рівні встановити не лише порядок проходження незалежної сертифікації, а й умови оплати праці педагогічних працівників, що безпосередньо буде пов'язане з її результатами. Державне регулювання зазначених змін стимулюватиме підвищення власної кваліфікації педагогічними кадрами та буде дієвим фактором боротьби з корупцією в системі освіти. Встановлення на законодавчому рівні гарантій для педагогічних працівників щодо підтримки системи неперервної освіти полягає у створенні належних умов під час щорічного проходження курсів та спеціальних курсів з підвищення кваліфікації шляхом збереження педагогічним працівникам середньої заробітної плати за місцем роботи.

Запровадження системи «накопичення інтелектуального капіталу» за державної підтримки на законодавчому рівні дасть змогу створити систему накопичення та фіксації заходів з підвищення кваліфікації (курси, спецкурси, семінари, тренінги, майстер-класи тощо) кожним педагогічним працівником і впливатиме на рівень оплати праці та соціальні гарантії та пільги. Одним із способів накопичення інформації про заходи з підвищення кваліфікації педагога може стати впровадження залікової книжки, що ведеться кожним педагогічним працівником протягом усього часу його педагогічної діяльності. Уведення «бонусної» системи оплати за навчання передбачає диференційовану систему оплати для користувачів освітніх послуг в межах системи неперервної освіти, шляхом застосування бонусів та знижок для тих, хто регулярно та успішно підвищує свою педагогічну кваліфікацію упродовж свого професійного шляху. Створення належних соціально-побутових умов для користувачів освітніх послуг надає емоційне задоволення і також мотивує до системи неперервного навчання. Подолання корупційної складової в освітній галузі, створення системи антикоруп-

ційних заходів щодо формального ставлення до навчання є викликом часу.

Запровадження низки зазначених заходів дасть змогу підвищити не лише конкурентоспроможність освічених педагогічних працівників на ринку праці, а й якість та належний рівень загальної, середньої, дошкільної освіти, що забезпечать на місцях ті самі кваліфіковані педагогічні працівники, які мотивовані на успішність.

Вектор реформування «Суспільний паритетний договір». Одним із головних векторів реалізації стратегії щодо державного реформування післядипломної педагогічної освіти ми вважаємо змінення системи фінансування, або суспільний паритетний договір між владою, закладами післядипломної педагогічної освіти і користувачами освітніх послуг (громадянським суспільством), де кожна сторона має свої зобов'язання та свою зону відповідальності.

На наш погляд, зобов'язання влади на даному етапі мають полягати в тому, щоб здійснити реформування післядипломної педагогічної освіти, для чого забезпечити:

- баланс інтересів між користувачами освітніх послуг, державою і закладами післядипломної педагогічної освіти;

- гарантувати дотримання прав педагогічних і науково-педагогічних працівників;

- організувати прогнозування та державне регулювання мікро- та макроекономічних процесів: демографічна політика, інфляція, рівень платоспроможності населення, соціальний статус населення, економічний стан регіону, мережа навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти тощо.

У частині забезпечення економіко-фінансових умов розвитку системи післядипломної педагогічної освіти держава приймає на себе зобов'язання:

- надання закладам післядипломної педагогічної освіти майна у довгострокове користування (будівлі, споруди, земельні ділянки);

- забезпечення бюджету розвитку, або фінансування капітальних видатків закладів післядипломної педагогічної освіти (капітальний ремонт, обладнання довгострокового користування);

- забезпечення соціальних гарантій та умов для педагогічних працівників під час навчання (збереження робочого місця та середнього заробітку).

Зобов'язання та відповідальність закладів післядипломної педагогічної освіти – підтримувати державну політику у галузі освіти, здійснювати якісне навчання, дотримуватися принципів чесної праці та конкуренції.

У частині забезпечення економіко-фінансових умов розвитку закладам післядипломної педагогічної освіти необхідно взяти на себе зобов'язання щодо створення ефективної системи неперервного навчання педагогічних працівників шляхом вмілого поєднання якісних показників навчання, ефективного менеджменту, економічного розвитку та механізмів реалізації державної політики соціально-економічного розвитку.

У частині забезпечення економіко-фінансових умов розвитку післядипломної педагогічної освіти користувачам освітніх послуг необхідно взяти на себе зобов'язання

щодо оплати вартості освітніх послуг, тобто накопичення власного інтелектуального капіталу, за власний кошт.

Таким чином, паритетний суспільний договір між владою, закладами післядипломної педагогічної освіти і користувачами освітніх послуг щодо економічного розвитку системи післядипломної педагогічної освіти дасть змогу реалізувати такі завдання державного управління економікою, підвищення економічної ефективності, якості й конкурентоспроможності закладів:

- зменшення необгрунтованого навантаження на бюджети, забезпечивши при цьому більш ефективні вкладення у розвиток системи післядипломної педагогічної освіти;

- підвищення економічної самостійності закладів, перехід у системі фінансування закладів від принципу їх утримання до принципу формування бюджетів розвитку неперервної освіти;

- розширення переліку платних послуг, що надаються закладами, підвищення рівня конкурентоспроможності як закладів освіти на ринку послуг, так і педагогічних працівників на ринку праці;

- формування ідеології суспільства, що накопичення власного інтелектуального капіталу людини, яке є невід'ємною частиною його особистості та конкурентоспроможності, повинно відбуватися за власною ступеню відповідальності і за власний кошт;

- легалізація та поширення використання грантової підтримки освітніх проектів.

Післядипломна педагогічна освіта нині фактично залишається дуже коштовною галуззю; витрати на забезпечення її діяльності не можна вважати ефективними. Таким чином, система потребує визначення економічних умов розвитку, за яких вона може розвиватися на підприємницьких засадах, що передбачає самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність із метою досягнення економічних та соціальних результатів [2].

Висновки. Щоб не тільки зберегти, а й розвивати післядипломну педагогічну освіту, потрібно впроваджувати інші, відмінні від існуючих, механізми її організації, фінансування, матеріального забезпечення, оплати тощо. Запропонована модель економічного розвитку післядипломної педагогічної освіти потребує нового організаційно-економічного механізму, який має бути створений і впроваджений у практику.

Проведене дослідження дає можливість більш обгрунтовано визначити економічні важелі розвитку післядипломної педагогічної освіти. Головним результатом роботи є обгрунтування та розробка методичних підходів застосування моделі економічного розвитку післядипломної педагогічної освіти на основі комплексного формування та оцінювання економічного потенціалу закладу, показників ефективності і впровадження ефективних шляхів їх використання. Отримані результати є науково-методичною базою для впровадження на регіональному та державному рівнях системних реформ у галузі та обгрунтування державних рішень щодо побудови нової системи післядипломної педагогічної освіти в Україні.

Список використаних джерел:

1. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века : учебное пособие для самообразования. Изд. 2-е, переработанное и дополненное / Б.С. Гершунский. – М. : Педагогическое общество России, 2002. – 512 с.
2. Господарський кодекс України/ Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]/ Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Каленюк І.С. Розвиток вищої освіти та економіка знань / І.С. Каленюк, О.В. Куклін. – К. : Знання, 2012.

5. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В.Г. Кремень. – 2-ге вид. – К. : Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с. – Бібліогр.: 504-511.
6. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» / Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

Аннотация. В статье приведен комплекс экономических рычагов (векторов), которые, по результатам исследования, будут способствовать реализации стратегии государства и правительства в построении модели экономического развития последипломного педагогического образования в Украине, а именно: государственное регулирование нормативно-правового та организационного обеспечения, качество образовательных услуг, человеческий потенциал, общественный паритетный договор. Предложен комплексный подход внедрения локальных изменений отдельных аспектов деятельности от определения концепции до получения эффективного результата, путем исполнения определенных условий приведенной модели, в том числе педагогических, экономических, социальных, что предоставит возможность принципиально изменить систему последипломного педагогического образования в Украине и достичь его дальнейшего развития.

Ключевые слова: последипломное педагогическое образование, государственное регулирование, качество образовательных услуг, человеческий потенциал, общественный паритетный договор.

Summary. The article brings a set of economic levers (vectors) that will facilitate the implementation of the strategy of the state and government regarding construction of a model of the economic development of postgraduate education in Ukraine, namely: state regulation of the regulatory legal and organizational support, quality of educational services, human resources, and public parity agreement. The author has proposed the integrated approach to the local revisions in specific aspects of activities from the concept to the effective result by fulfillment of particular conditions of the model, including pedagogic, economic, social, which will make it possible to change the system of postgraduate education in Ukraine and achieve its further development.

Key words: postgraduate pedagogical education, state regulation, quality of educational services, human resources, public parity agreement.